

Лагутін Є. В.,

*начальник юридичного відділу Командування об'єднаних сил,
полковник юстиції
м. Київ, Україна*

Горішний К. О.,

*старший офіцер юридичного відділу Командування об'єднаних сил,
підполковник юстиції
м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Петков С. В.,

*доктор юридичних наук, професор, підполковник
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕТИ ТА НАСЛІДКІВ ПОКАРАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВСТАНОВЛЕНОГО ПОРЯДКУ НЕСЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Під час дії воєнного стану особливо загострюється проблема здійснення службових розслідувань правопорушень, пов'язаних із порушенням встановленого порядку проходження військової служби у Збройних Силах України. В процесі практичної діяльності щодо проведення службових розслідувань виявлено низку проблемних аспектів. Зокрема, спостерігається надмірна орієнтованість на покарання, що часто не враховує системних чинників, які зумовлюють вчинення правопорушень, а застосування дисциплінарних заходів щодо окремих військовослужбовців не гарантує попередження аналогічних випадків у майбутньому. Крім того, процес розслідування може чинити негативний вплив на морально-психологічний стан військовослужбовців, спричиняючи додатковий стрес, що, у свою чергу, може перешкоджати ефективному виконанню службових обов'язків [1]. Це набуває особливої важливості в умовах ведення бойових дій, коли морально-психологічний стан особового складу має істотне, а подекуди й вирішальне значення. Однією з причин є недостатня превентивна функція службових розслідувань, оскільки їх метою має бути не лише застосування дисциплінарних заходів, але й запобігання подальшим порушенням. Зокрема, вони повинні сприяти виявленню та усуненню системних чинників, що призводять до недотримання військової дисципліни, а також запобігати вчиненню інших правопорушень. [2]. Існуюча система часто не враховує системні причини порушень

військової дисципліни, отже покарання окремих осіб не запобігає повторенню подібних ситуацій.

Відповідно до статті 59 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [3] командир (начальник) зобов'язаний проводити роботу щодо зміцнення військової дисципліни, запобігання надзвичайним подіям, кримінальним та іншим правопорушенням серед особового складу, своєчасно виявляти й усувати їх причини; аналізувати стан військової дисципліни і об'єктивно доповідати про це старшому командирові (начальникові). Згідно статті 84 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України [4], прийняття рішення командиром про накладення на підлеглого дисциплінарного стягнення може передувати службове розслідування. Статтею 45 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України визначено, що у разі невиконання (неналежного виконання) військовослужбовцем своїх службових обов'язків порушення військовослужбовцем військової дисципліни або громадського порядку командир повинен нагадати йому про обов'язки служби, а за необхідності – накласти дисциплінарне стягнення. Згідно пункту 1 розділу IV Порядку проведення службового розслідування [5], особи, які проводять службове розслідування, зобов'язані виявляти (з'ясовувати) обставини, які підтверджують або спростовують інформацію щодо скоєння правопорушення, а також встановлювати обставини, які пом'якшують або обтяжують відповідальність правопорушника.

Для підвищення ефективності службових розслідувань доцільним є запровадження низки заходів, зокрема: встановлення обґрунтованих строків їх проведення, що дозволить належним чином дослідити як обтяжуючі, так і пом'якшуючі обставини, а також виявити аргументовані причини вчинення правопорушення; залучення фахівців із психологічної підтримки персоналу для аналізу психоемоційного ставлення військовослужбовців до вчиненого діяння, що сприятиме розробленню рекомендацій щодо усунення чинників, які зумовлюють порушення дисципліни.

Згідно статті 59 Статуту Внутрішньої служби Збройних Сил України [6], командир (начальник) зобов'язаний знати стан справ у дорученій йому військовій частині, на кораблі (у підрозділі), ділові, морально-психологічні якості безпосередньо підпорядкованих військовослужбовців. Відповідно до частини 5 статті 5 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, кожний військовослужбовець зобов'язаний сприяти командирові у відновленні та постійному підтриманні порядку й дисципліни. Пунктом 9 Порядку проведення службового розслідування, визначено, що посадові (службові) особи Збройних Сил зобов'язані надавати письмові пояснення по суті предмета службового розслідування та поставлених їм питань, а за попередньою згодою керівника – документи чи матеріали відповідно до своїх службових обов'язків. Також пунктом 1 розділу III Порядку

проведення службового розслідування, встановлено, що рішення про призначення службового розслідування приймається командиром (начальником), який має право видавати письмові накази та накладати на підлеглого дисциплінарне стягнення. Це вказує, що проведення службового розслідування є правом, а не обов'язком командира, відповідно чого командир має право застосувати дисциплінарну владу без проведення службового розслідування. Іноді командир використовує службове розслідування як інструмент додаткового психологічного впливу.

Серед можливих шляхів вирішення цієї проблеми можна виокремити: проведення роз'яснювальної роботи серед командирів щодо їхньої дискреції у виборі способу реалізації дисциплінарної влади, зокрема можливості самостійного прийняття рішення про доцільність призначення службового розслідування; організацію представниками служб психологічної підтримки персоналу інформаційних заходів серед особового складу щодо підстав, порядку та необхідності проведення службових розслідувань.

Службові розслідування повинні не лише виконувати каральну функцію, а й мати превентивне значення, сприяти виявленню та усуненню системних чинників, що призводять до порушень військової дисципліни, а також запобігати вчиненню інших правопорушень. Відтак, питання недостатньої превентивної ролі службових розслідувань є важливим елементом забезпечення дисципліни у Збройних Силах України.

Наявні вимоги керівних документів вже направлені на усунення причин, що призводять до порушень військової дисципліни, і не вбачається потреба додаткових змін до керівних документів в частині проведення службових розслідувань.

Недостатній рівень підготовки (навченості) – особи, яка проводить службове розслідування може призвести до неправильного визначення ключових моментів такого правопорушення (дійсної причини, обставин, свідків), оформлення результатів розслідування порушення, що в свою чергу може призвести до порушення прав військово-службовця [6]. Командир наділений повноваженнями самостійно залучати підготовлених військовослужбовців та відповідних фахівців до проведення службового розслідування.

Для усунення зазначених недоліків доцільним є впровадження таких заходів: створення позаштатних груп для проведення службових розслідувань із залученням військовослужбовців, які мають відповідний професійний досвід (зокрема осіб, що до призову на військову службу працювали в судових органах, правоохоронних структурах, адвокатурі тощо), а також представників підрозділів психологічного забезпечення з метою оцінки психоемоційного стану військовослужбовців, які вчинили правопорушення, та формування рекомендацій

щодо усунення чинників, що сприяли порушенню дисципліни; проведення додаткової підготовки військовослужбовців, які залучаються до службових розслідувань, з метою ознайомлення їх із вимогами Порядку проведення службових розслідувань; визначення оптимальних строків проведення службового розслідування, що забезпечить об'єктивний аналіз усіх обставин правопорушення, зокрема з'ясування наявності обтяжуючих і пом'якшуючих факторів.

Аналіз чинного законодавства свідчить, що наразі відсутній правовий механізм, який би дозволяв проводити службове розслідування виключно за фактом виявленого порушення без попереднього встановлення винних осіб.

В контексті вивченої проблематики, можна запропонувати: – створення позаштатних груп з проведення службових розслідувань до яких за можливості залучити фахово-підготовлених військовослужбовців (які до призову на службу працювали в судах, правоохоронних органах, адвокатурі, тощо) та представників психологічної підтримки персоналу для встановлення психічного ставлення військовослужбовців до вчиненого правопорушення, дійсного морально-психологічного стану з метою надання пропозицій щодо усунення причин що сприяли правопорушенню; – проведення додаткових занять з військовослужбовцями, які залучаються до проведення службових розслідувань; – встановлення реальних строків проведення службового розслідування, з метою можливості виявлення обтяжуючих та пом'якшуючих обставин вчинення правопорушення, та аргументованих причин вчинення правопорушення; – представникам служб психологічної підтримки персоналу провести роз'яснення серед особового складу про підстави, порядок та необхідності проведення службового розслідування; – нагадати командирам про можливість проведення службових перевірок за фактами порушень, без попереднього визначення винних військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Петков С. В. Поділ правопорушення (*delictum*) за ступенем суспільної небезпеки на проступок (суспільно шкідливе діяння) та злочин (суспільно небезпечне діяння) в контексті реформування кримінальної юстиції. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 72–84. URL: <http://www.publichne-pravo.com.ua/files/37/pdf/pp-2020-37-07.pdf>

2. Військова юстиція в Україні: історичний аспект; міжнародний досвід; проблематика становлення та перспектив в Україні; сучасне правове регулювання; особливості та виклики воєнного стану / укл.: Алієв Р. В., Джус О. А., Дрозд О. Ю., Журавльов Д. В., Копотун І. М., Короватнік І. М., Курилюк Ю. Б., Микитюк М. А., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Соболев Є. Ю., Шамрай Б. М. Київ : ВД «Професіонал», 2024. 446 с.

3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України: Закон України від 24.03.1999 № 548-XIV : станом на 18 грудня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

4. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-XIV : станом на 9 серпня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

5. Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 21.11.2017 № 608 : станом на 11 грудня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1503-17#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

6. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 № 3099-III : станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3099-14#Text> (дата звернення: 09.03.2025).

7. Провадження у справах про адміністративні правопорушення : навч. посіб. / Боднарчук О. Г. та ін. ; ред. Петкова С. В. Київ : КНТ, 2023. 197 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-32>

Мельковський О. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ

У теперішній час, в умовах воєнного стану, суттєво підвищується потреба в активізації здійснення системних реформ у забезпеченні спеціальної фізичної підготовки в системі правоохоронних органів України. У зв'язку з чим кадрове забезпечення діяльності правоохоронних органів та їх професійна підготовка набуває особливої актуальності.

На сьогоднішній день основними нормативно-правовими актами, які регулюють вимоги підготовки працівників МВС, є Положення про